

(המשך מעמוד 9)

עברי גיטליים, הכנר הישראלי-לשעבר מפא"ר בעל השם העולמי, שלף את כינור-סטראדיוואריו הנדיר שלו, המלווה אותו בכל מקום, קפץ על הבמה והצטרף לתיזמורת הכליזמרים.

וכדרכה של יוון, ככד ההמוניה האדירה הזאת איש לא רב עם איש, איש לא דחף איש, הכל אהבו איש את רעהו בטובליב מדבק.

על הכל ניצחה, כמוכן, מלינה, הכוכבת הזוהרת נשאר כפי שהעולם הכיר אותה בסרטיה - שופעת-חיים, בלתי-מרוסנת, פתוחה לכל, העובדה שהיא משמשת עתה כשרת-התרבות של מולדתה, אחרי שנות המאבק והסבל, לא שיתנה אותה במאומה.

היא השתוללה, רקדה עם בני-הכפר, שרה לאורחיה, ראש-משלת צרפת ועמיתה, ז'אק לאגו, שר-התרבות של צרפת. קיינאתי בשתי הארצות, שיש להן שריי-תרבות שכלאה. הן בשל יכולתן להעניק מישרה רמה זו לאנשי-תרבות אמיתיים, שאינם פוליטיקאים, יוצרי-תרבות. הן בשל העובדה שבכלל יש להן שרי-תרבות. הן מסוגלים למקד את מאמציהם ומחשבותיהם בילעדית לקידום עניינים תרבותיים, אינן טלקטואליים ויצירתיים.

באמצע החאפלה, אחרי הנתח העשירי של בשר-כבש (מי יכול לטריב?) והכוס העשירית עם ארוז (מי יכול להימנע?) עלתה בי המחשבה: איך היה משתלב כאן ובזלזון המר - מבחינה אינטלקטו-אלית ומבחינת התפקיד? בישראל אין לנו שרי-תרבות, התרבות גילוית כבן-חרוג קטן לעניין החינוך, שהוא נושא מינהלי כביר, כל עוד לא יופרדו התפקידים ולא ימונה שרי-תרבות עצמאי, שום דבר לא יזוז בשטח, ומאחר שאין כל סיכוי שייבחרו

התמונה בערת הכותרת המזוייפת בעתון היווני "הוא חרד לחייו!"

לפרסם אתולוגיה של שירים מכל ארצות היס-התיכון, לבחור אחת בשנה רומן יס-תיכוני, לקדם את הקרפורדוקציה הקול-נועית ברחבי היס-התיכון, שהיא האוצר התרבותי החשוב ביותר.

בשביל צירי-הוועידה, התרבות היא דבר חשוב, לא מישחק צדדי, בשולי הצבא והתעשייה, אלא תוכניים, אם כל יצירה, הכוסר שלנו היה: עזרו לנו להי-פל את המליחמה, אויבות היצירה, ונמלא את מוקדא תפקידנו בחברת התרבות היס-תיכונית.

לתפקיד זה מלינה מרקורי ישראלית או ז'אק לאנג ישראלי, אלא אך עסקן מיפלגתי מסוג ז', אולי מוטב לוותר על העניין מראש.

חברות אינה מישחק

אף שהסיכסוך שלנו סיפק לה את הדראמה ואת התרוממות-הרוח, היתה הוועידה מוקדשת בעיקרה לתרבות: הרעיון להקים אוניברסיטה יס-תיכונית,

(המשך מעמוד 9)

דתיות, לאומניות ואחרות - שכל ה-שטח בין הירדן היס-התיכון צריך להיות מדינה יהודית, הממשלה הנוכחית מיי-צגת את המיעוט החזק הזה.

בצד השני יש מיעוט אחר, שאינו מבו-טל כלל, המאמין בפיתרון המבוסס על שלום ודוקיום.

בין השניים נמצא החלק העיקרי של הציבור הישראלי, הנקרע בין מגמות סותרות - המגמה המובנת למדינה גדולה יותר והשאפה הכנה לשלום. ציי-בור זה נגרר כיום אחרי המדיניות של הממשלה הנוכחית, אך היא יכולה לע-לות מחר על דרך אחרת.

קיימת הוכחה דרמאטית לכך ששינוי כזה יתכן, המעשה ההיסטורי היחיד-במינו של אדם אחד, אנוור אל-סאדאת, השיג זאת, תהיה דעתנו על המשמעות הפוליטית של יוזמתו כאשר תהיה - ואני מניח שמסביב לשולחן הזה יש דיעות שונות - אי-אפשר להכחיש ש-הוא שינה באופן דרמאטי בן-לילה, באמצעות מעשה גדול אחד, את דעת הקהל בישראל, עד כדי כך שמנהיג המיפלגה השוביניסטית ביותר בישראל ראה את עצמו נאלץ להתתם על חוזה-שלום שהחזיר את כל חצי-האי סיני ל-מצרים. אני יכול להבטיח לכם, גבירותי ורבותי, שאילו היה נערך יום לפני בואו של סאדאת מישאל דתי-קהל בישראל על השאלה, "האם יש להחזיר את סיני תמורת שלום?" שיעים, שמונים ואולי אף תישעים אחוז של הנשאלים היו משי-בים בלאו.

מעשה גדול ודרמאטי אחד ש-נה את הכל.

תפקידנו, כשארלים, הוא לפעול למען מטרה זו, אך הייתי רוצה להגיד גם מה יכולים אתם - כבני היס-התיכון, כאנשי ממשלה, כאינטלקטואלים, כמעצ-בי דעת-הקהל - לעשות כדי לקדם תהליך זה.

קודם כל, אתם יכולים לעזור בהענקת אמניות ומעמד ציבורי לכוחות-השלום בישראל.

כאשר אני מדבר על מחנה-השלום בי-ישראל אני מתכוון לאותם המקבלים בבירור את העקרונות הבאים: שצריכה לקום מדינה פלסטינית גבדה המערבית וברצועת עזה, לצד מדינת ישראל, במי-גרת של כבוד הדדי וביטחון; שעל מ-שלת-ישראל להכיר באש"ף ושעל אש"ף להכיר במדינת-ישראל, ושחוקו זו צרי-כה לבוא בצורה גלויה ביוזמנית וחי-דית (אני מאמין שיש דרך אחרת); וש-יש לפתור את בעיית-הפלסטינים הפלסטי-ניים, שהיא טראגית ומורכבת מאוד.

אתם, ביוון, בצרפת, באיטליה, בכל אר-צות היס-התיכון, יכולים להושיט הרבה עזרה לכוחות אלה. אתם יכולים לעזור לכוחות ישראלים אלה, הנאבקים בתנ-אים קשים ביותר.

אך המסר העיקרי שלי הוא זה: לא יכולה להיות אמניות אמיתית לכוחות-השלום בישראל בהעדר דו-שיח גלוי, פומבי, רש-מי, בין כוחות השלום הישראליים וכוחות-השלום הפלסטיניים.

דרוש דו-שיח גלוי בין כוחות-השלום בישראל ואש"ף. זה דרוש באופן חיוני כדי להוכיח לעם הישראלי שדו-הקיום בשלום בינו ובין העם הפלסטיני הוא אפשרי.

אני רוצה להודות ליוזמי הוועידה ה-זאת על כי עשו מעשה גדול בכיוון זה. עצם העובדה שאנחנו יושבים כאן ביחד, פלסטינים, ישראלים, מצרים, לבנונים, תוניסים ואחרים הוא צעד קטן אך חשוב מאוד קדימה. זה מוכיח לעולם שאנחנו יכולים לשבת ביחד, שאנחנו בני-אדם, ש-שכלולנו יש פחדים, דיעות קדומות ו-ראמונות שעלינו להתגבר עליהם, וש-אנחנו יכולים להתגבר עליהם כשאנחנו יושבים ביחד.

הדו-שיח הוא המפתח. אין זו מליצה. זהו מפתח פוליטי ממשי מאוד לפיתרון הבעיה.

אנא, התעוררו לדחיפות הבעיה. המצב בוער! כל שנה העוברת מחמירה את המצב ומקשה על הפיתרון. ונא, עזרו לדו-שיח בין כו-כוחות-השלום הישראליים וה-פלסטיניים!

ייעלם. ואני איני רוצה שחלק זה ייעלם. ישנו מיסגד, ולדי המיסגד - דקל. מיסגד זה מהווה חלק מן הנוף שלי, ולא הייתי רוצה לעצום את עיני ולפקוח אותן ולראות שהמיסגד נעלם. מיסגד זה הינו לגיטימי ואף יותר מלגיטימי: למיסגד זה יש שרשים בארץ הזאת, ואני מכבד כל מה שיש לו שרשים באדמת. כל מה שיש לו שרשים באדמת, הינו אה לי.

יש בי זיקה לשכם וליריחו. ואני מאמין כי למרות המילחמה ולמרות הטרגדיה, יש גם לפלסטינים זיקה לישראל. אני יודע שישנם פלסטינים, ערבים פלסטיניים, הרואים לחיות בדו-קיום עם ישראל, ודוקיום זה רוצה לומר שבועמק ליבם שוב אינם שואפים להיעלמה של ישראל. וזה רוצה לומר שנכונות זו לשלום מצידם אינה טכסיס פוליטי, ולא בחירה אומללה מחוסר כל ברירה, ואני מאמין בכונותם של כמה מידידי הפלסטינים, המאחלים בכל ליבם שמדינת-ישראל לא תיעלם. אלה מהם, אשר בשבילם תל-אביב היא חלק מן הנוף הטיבעי שלהם, חלק מן המולדת שלהם, ואשר בשבילם, אם יום אחד יעצמו עיניים ויפקחו עיניים ויווכחו שתל-אביב נעלמה - חלק ממולדתם נעלם. ואני מאמין שזוהי הרגשה כנה, של פלסטינים רבים, רבים יותר ממה שמקובל לחשוב. אני מאמין בשלבם של הפלסטינים קיים כבר הרצון העמוק לשים קץ למילחמת-אחים זו, להכיר בחוקיות משני הצדדים ולחיות בשלום ובדוקיום.

השלום, מה הוא אומר לי? מה נותן לי השלום?

קודם לכל, הוא סוגר, וסוגר באופן מוחלט, את המעגל המרושע של טראדיה, של סבל ושל הירואים. מעגל זה נסגר, איפוא, ושוב אין צורך להיות הירואי ולהיות טראגי. פעם הראשונה ניתנת לכולנו הזכות להיות מאושרים, כלומר להיות נורמליים.

עוד דבר שנותן לי השלום, לי באופן אישי, וזה חשוב אף יותר מסגירת המעגל המרושע. השלום מנתק סופית כל קשר אחר שיכול להיות לי אל כל חלק אחר של העולם. החל מרגע השלום, יש רק מקום אחד בעולם שאליו אני שייך. יש רק מקום אחד ביום שבו יש לי שרשים. אין לי עוד שרשים אחרים, חלפיים. אין לי קשר אחר. אני נטוע במיזרח התיכון, על חוף היס-התיכון, בתוך שכני המושרשים כאן כמותי, ואני מהווה חלק אינטגרלי של סביבה טיבעית זו, גיאוגרפית והיסטורית, ומעתה, גם סביבה פוליטית, חברתית וכלכלית. יש לי גם חזון, על מה שיקרה בחלק זה של העולם, ביום שבו יבוא השלום בין פלסטין ובין ישראל. אני מאמין כי ניתן לקוות, שכאשר יושג השלום, תחזור ארץ זאת להיות ערש הפלורליזם התרבותי, שהגנים היצירתיים של שני עמינו יתעוררו, ייוולדו מחדש, ואני מאמין כי הגנים המאד יצירתיים גם של הפלסטינים, גם של הערבים האחרים וגם שלנו, אשר בשל המילחמה נותרו ללא תעוקה - כי גנים אחרים פעילים עתה - ואני מאמין שהגנים היצירתיים יתפכו חלק זה של העולם למה שהיה בטרם החלה הטראגדיה.

והייתי רוצה לסיים בהערה קטנה אך לא בלתי-חשובה שתוכל אולי להסביר מדוע אני חש עצמי כבן חוקי ובעל מלוא הזכויות בארץ זאת.

דיברו כאן היום וידידנו היקר, הפרופיסור אנדרוניקוס, דיבר על המצאת הסימטריה וההרמוניה, על המצאת הפילי-סופיה והלוגיקה. אבל יש עוד תגלית שהתגלתה באיזור הזה. וזוהי התגלות האלוהים, עליידי משה, וגם התגלית של חוק המוסר האלוהי, וללא חוק המוסר האלוהי, לא היתה קיימת תרבות יס-תיכונית, ולא היתה קיימת תרבות אנושית, ואני מאמין שבתוקף ההגיון ובתוקף הרוח של אותו חוק המוסר האלוהי, שני אחים חייבים להתאחד בשלום.

נאומיו של עמוס קינן:

אחים חוקיים

אני יכול שלא להתרגש ממה שתיארה כאן ריימונדה טאוויל.

אני שייך לאותו חלק של הישראלים אשר, בהיותם בנים לעם שידע סבל וטרגדיה, מבינים גם את הסבל והטרגדיה של העם הפלסטיני. קשה לי מאוד לשחק בעת ובעונה אחת את התפקיד הכפול והמשולש, שהוא כה קשה: להיות חלק מהכוח המדכא את עמה של ריימונדה טאוויל, ובה בשעה לחוש הזדהות עם ריימונדה טאוויל ועם עמה; והחלק הקשה ביותר בתפקיד שלי הוא לשכנע את בני-עמי ואת בני-עמיה של ריימונדה טאוויל שיש רק דרך אחת כדי לשים קץ לטרגדיה הזאת, והיא דרך הדו-שיח והשלום.

אני רוצה לחזור על מה שאמר אורי אבנרי לפני, כי אני מסיים עימו לחלוטין, ומזה שנים רבות - ובושה לחשוב כמה שנים - אנו אומרים את אתם דברים. מה שברצוני לעשות עתה הוא לנסות דבר קשה, והוא: לצייר תמונה של מין אוטופיה, שלדעתי הינה הדבר המעשי ביותר כיום.

ריימונדה טאוויל ואחיה, בעיני, הינם בנם חוקיים לארץ הירואית וטראגית. אני חש זיקה אליהם. אנוכי, גם אני, בן חוקי לאותה ארץ הירואית וטראגית, ארץ שידעה עקרה, חורבן, כיבוש וגלות. אני מאמין כי בהיותנו שינונו בנים חוקיים לאותה ארץ, הרי בתוקף הגדרה זו, הנונו דאחים.

לפעמים קשה להשלים עם שובו של הבן האובד, לפעמים פורצת מילחמה על הירושה בין אחים, אך אסור לשכוח כי הקורבן ששני העמים הקרובו, כדי להוכיח את היותם בנים חוקיים של הארץ הזאת, מעניקה לשניהם את הזכות להשתייך אליה.

ישנו דבר שאני חב לפלסטינים. ועניין של יושר ושל כבוד הוא לבטא הערכה לפלסטינים על חוב זה שאני חב להם. הם ששימרו בהיעדר, את מורשת המולדת. תודות לפלסטינים אני יכול לדעת היום איזו דמות היתה לארצי בימי אבותי. כיצד ניבנו מדרגות בהר כדי לטעת את הזית ואת הגפן. כיצד נתחבו בורות-המים. כיצד חיו כאן אבותי עם האקלים ועם הטבע, עם הגיאוגרפיה ועם ההיסטוריה. תודות לפלסטינים היתה ארץ-ישראל, בשביל אנשים כמוני, מולדת אבודה שנמ-צאה מחדש. פירושו של דבר הוא שמאנו אותה במצב טוב, כימעט מצב טוב, מצב טוב לגבוי ארץ שסבלה כל-כך. ואני מאמין כי בלבנו של כל ישראלי קיימת הכרת-תודה לפלסטינים על כי היה בהם הכוח להישאר ולא לנטוש, ולשמר את המור-רשת. ועד כמה שיראה הדבר מוזר, זוהי הרגשתי.

מהי אותה מולדת? מהי מולדת? הייתי רוצה לתת ביטוי אישי לתחושתי. בשבילי, ארץ-ישראל הינה עדות על נוכחותי, אך היא מעידה גם על נוכחותם של הפלסטינים. ועל כך, כפר ערבי על פיסגו של הר מהווה חלק מן הנוף הטיבעי שלי. ואם יום אחד ייעלם אותו כפר, חלק מן המולדת שלי